

Dálkkádatrievdama ja dán váikkuhusat sámi kultuvrii ja sámiid ruovttuguvlui

Sámi ja dálkkádatrievdama oahpahusa lassimateriála, mii duvdá
oahpahusa. OASSI 3

SÁMI DÁLKKÁDATRÁÐÐI • SÄÄMI ŠONŇÂDÂHRÄÄÐI • SÄÄ'M ÄIMMÕS-SUÅVTÕS
SAAMELAINEN ILMASTONEUVOSTO • SAMISKA KLIMARÅDET • SAAMI CLIMATE COUNCIL

- Materiála lea buvttadan sámi dálkkádatráđđi SAAMI-INDI-prošeakta oahpahussii, skuvlemii ja oppalaš didolašvuoda lasiheami várás ovdamearkka dihte sámi oahpahusa, dálkkádatoahpahusa ja luonddubajásgeassima oassin.
- Materiála gávppálaš atnu lea gildojuvvon.
- Materiála lea almmustuhttojuvvon CC BY 4.0 -liseanssain.
- Dárkkít diedut oahpahusa duvdi materiála ulbmilis ja sisdoalus gávdnojit [mielčuovvu dokumeanttas](#). Mii sávvat, ahte oahpástuvvabehtet dasa ovdal materiála anu.

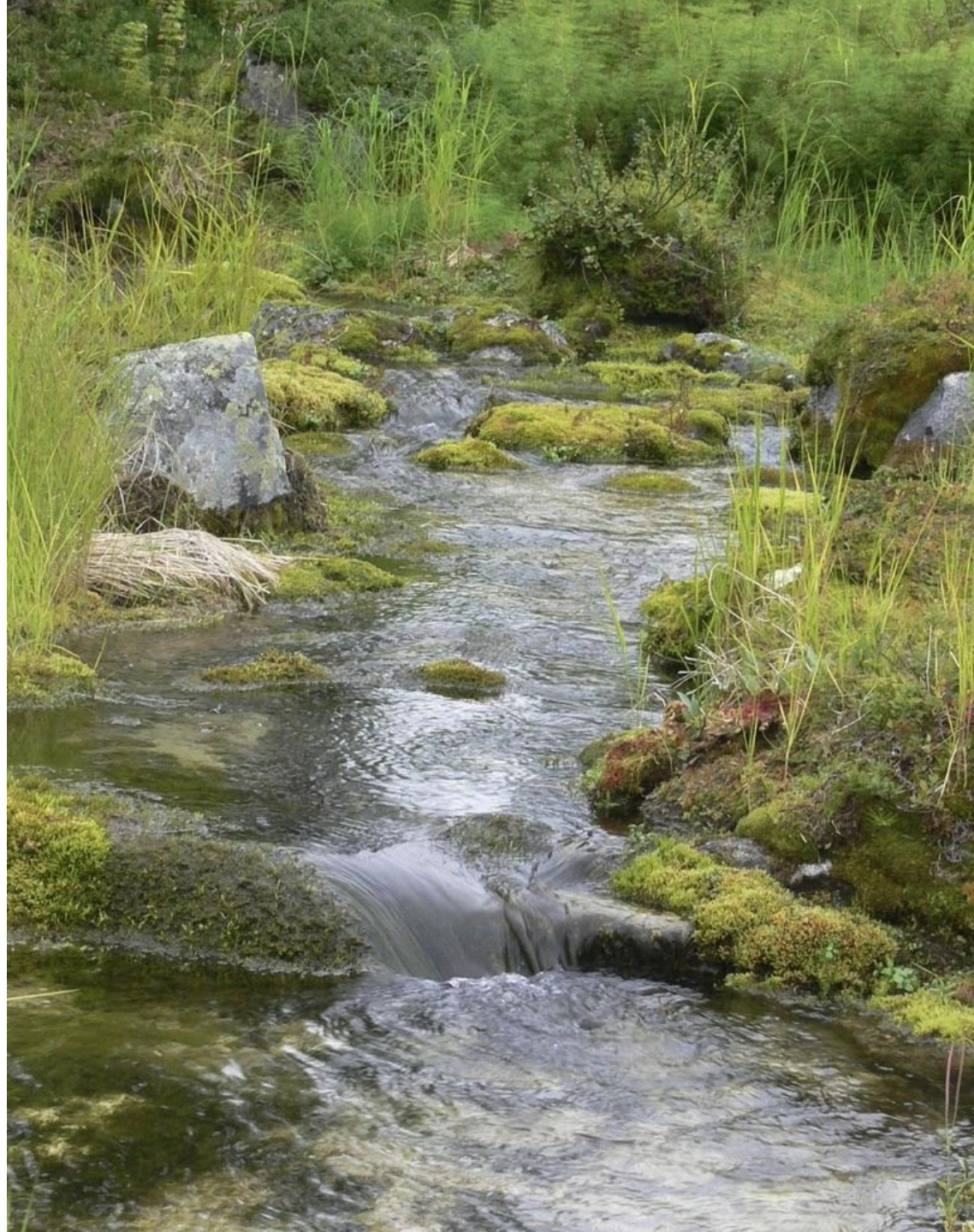
- Materiála čujuhusráva: Sámi dálkkádatráđđi 2026. Dálkkádatrievdama ja dán váikkuhusat sámi kultuvrii ja sámiid ruovttuguvlui. Materiála, mii duvdá oahpahusa. OASSI 3. Ramádat 6/2026. Sámi dálkkádatráđi almmustuhttimat.
- Oahpahusa duvdi materiála lea válmmastallan máŋggadieđalaš bargojoavku, masa leat gullan:
- **Hilppa Gregow** (Dálkediehtaga lágádus), **Tuula Honkonen** (Nuorta-Suoma universiteahtta), **Jouni Jaakkola** (Oulu universitehta ja Dálkediehtaga lágádus), **Suvi Juntunen** (Oulu universitehta), **Gáijot Biera** ja **Vilgon Inggá Ándde Ovllá** (Sámi dálkkádatráđđi), **Terhi Laurila** (Dálkediehtaga lágádus), **Guhtur Biera Jovnna Mauri** ja **Iisku Juhána Inggá Biret Anne Petra Biret** (Sámi dálkkádatráđđi), **Päivi Meriläinen** (Dearvvašvuoda ja buresbirgema lágádus), **Iisku Juhána Juvvá** ja **Heaikka Ovllá Inggá Lemet** (Sámi dálkkádatráđđi), **Vilja Rentto** (Nuorta-Suoma universiteahtta), **Marja Helena Sivonen** (Suoma birasguovddáš), **Ulla Vesteri** (Sámi dálkkádatráđi čállingoddi) ja **Henni Yläne** (Nuorta-Suoma universiteahtta).

Luonddu mánnggahápmásaš- vuohta ja dálkkádatrievdan

Govva: Juvvá Lemet

Šattolašvuoda rievdamat sivat

- **Earáhuvvan dálkkádat** váikkuha šlájaid návccaide šaddat, lassánit ja gilvvohallat eará šattuiguin
- Šaddoáigodat lea guhkkon, nappo geassi algá árabut ja dálvi manjel
- Dálvvit leat lieggaseappot ja arvábut
- **Olbmot ja eallit** viiddidit vierrošlájaid ođđa duovdagiidda.
- Lottit viiddidit ođđa šlájaid nu ahte dat borret vierrošlájaid siepmaniid ja gahčahit ja baiket siepmaniid ođđa duovdagiidda
- Olmmošdoaibma, vuovdedoallu ja boazodoallu váikkuhit maid šattolašvuhtii
- Vuovdedoalu geažil vuvddiid šlájat šaddet ovttabeallásažžan
- Áibmonuoskkit váikkuhit biehtadahkkásit šattuide
- Ollahuvvan šattolašvuoda molsašuddámat váikkuhit nuppi šlájaid eatnatvuhtii

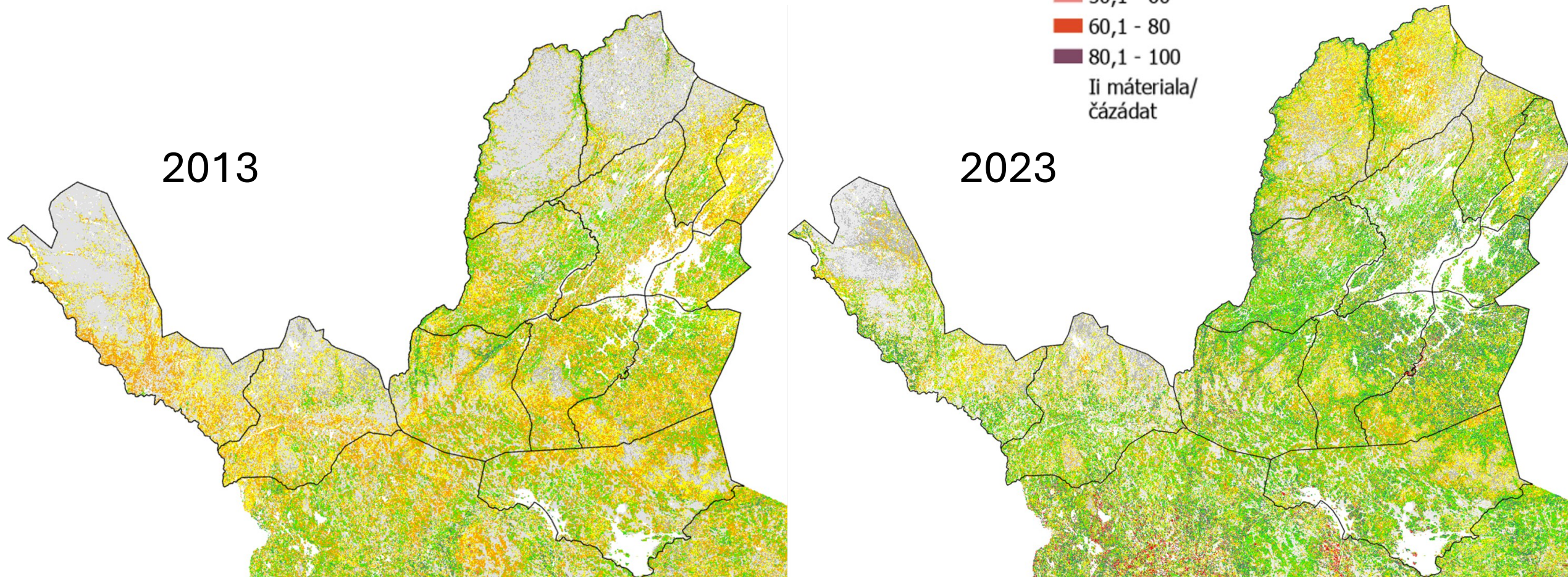

Vuovdiluvvan

- Beahci lea gorgnon ja joatká goargnuma davvelii ah' davvelii, nappo duottar- ja várrealážiidda.
- Maiddái guossa viidu davvelii
- Vuovddit šaddet jodáneappot ja suhkkot
- Beziid leavvama njoazida duoddariid alášviidodagain geađgás eananvuodđu, bieggá, ritnemuohta, jaŋádat, guoppardávddat ja divreduššamat sihke bohccuid guohtun ja vesáid duolbmun.

Vuovdiluvvan vuhtto juo satellihtaiguin

Govva: Muoraid gokčevašvuohta (%) lea šaddan jagiid 2013 ja 2023 gaskkas sámiid ruovttuguovllus ja muorahis guovlluid oassi (ránis) lea unnon. Gáldu: Luke, 2026

Beazi viidun Bievrrašjávrri meahcceguovllus

Dálá árvoštallama mielde ođđa duovdagiidda viidon beahcevesát šaddet
vuovdin ja duottarguolbanat jávket.

Govva: Suvi Juntunen

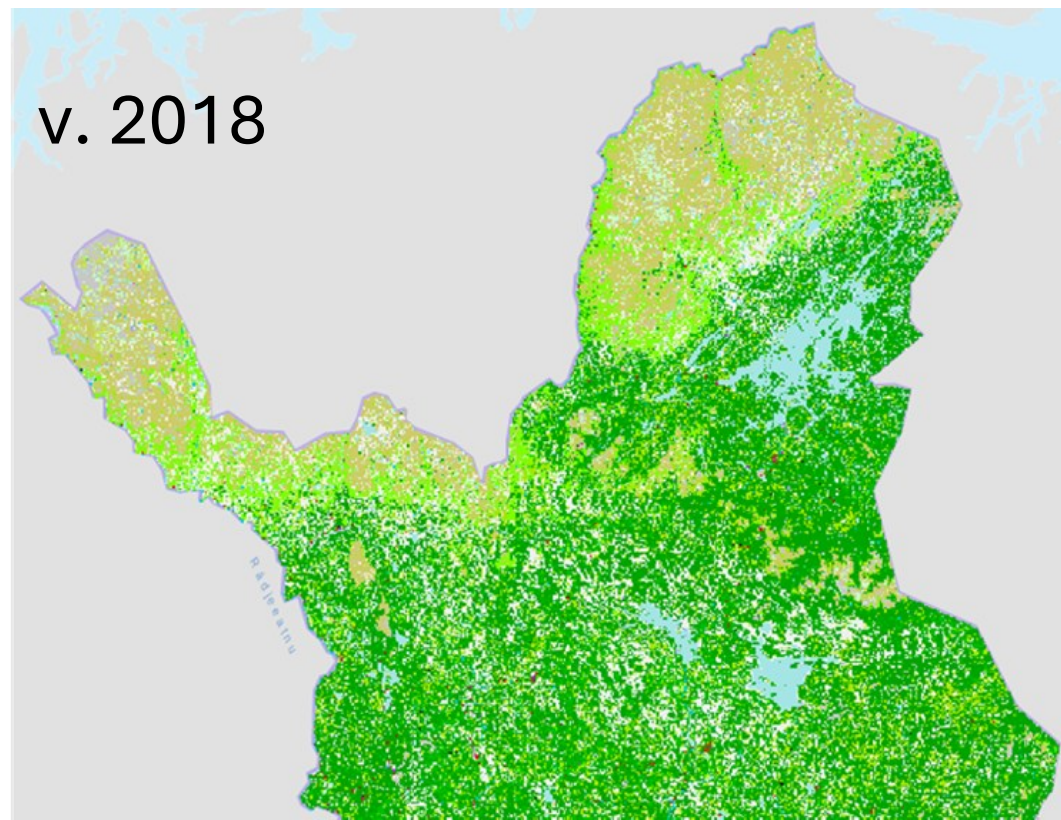
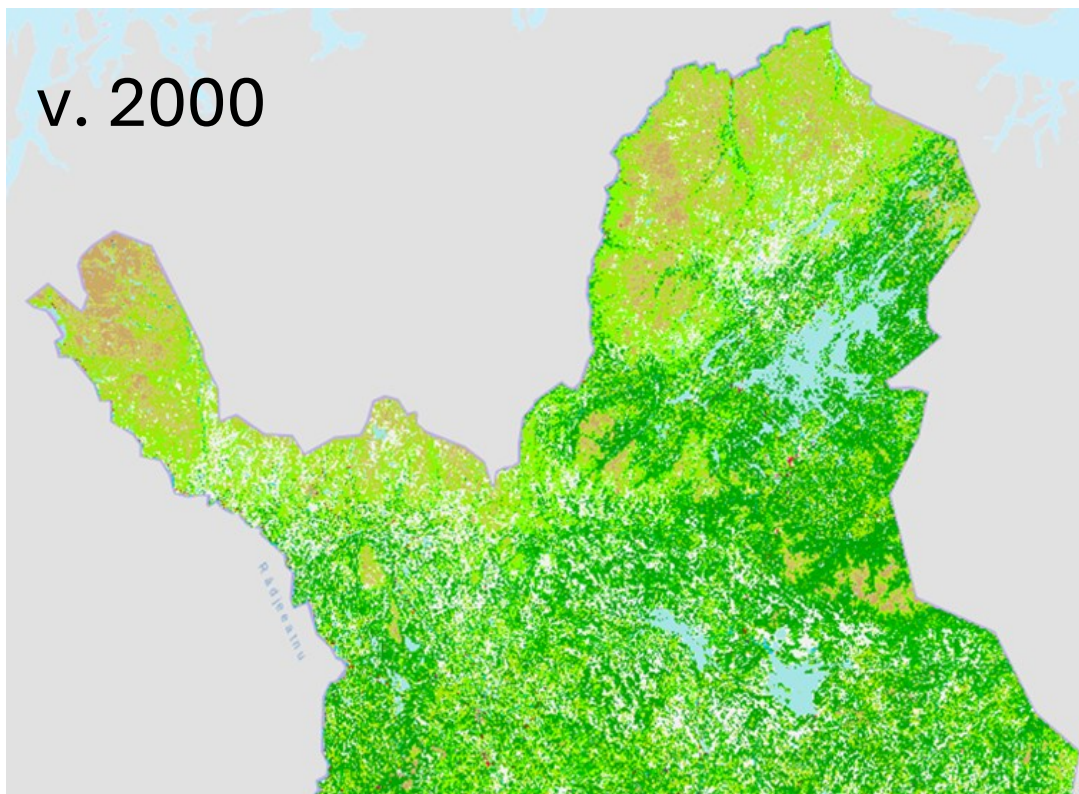
Eará šattolašvuoda nuppástusat

- Goahccešattuid lassin miestagat, dego siedggat, levet davvelii ja ođđa duovdagiidda
- Lageš leavvá jalges duottarguolbaniidda
- Lahppu dehege jievjun, muorain šaddi jeagil, šaddá jođáneappot
- Lahppu lea bohccuide dehálaš biebmu dálvet
- Duottarguolbaniin earenoamážit čáhppesmuorji váldá saji eará šattuin ja dahká šattolašvuoda ovttabeallásažžan
- Čáhppesmuorjji eatnáneapmi váikkuha maid bibmui, mii lea bohccuide oažžunsajis
- Bohccuid guohtun geaseáigge sáhttá caggat ja njoahcudit vuovdiluvvama ja eará šattolašvuoda rievdamiid

Šattolašvuoda rievdamat gárttas

Eanangovččas sámiid ruovttuguovllus lea earáhuvvan sakka jagiid 2000 ja 2018 gaskkas. Goahccevuvddiid eatnáneami (sevdnjesruoná) lassin govvaráidu čujuha, ahte eanat ah' eanet lagešvuovddit leat jávkan ja daid lea buhtten danasguolban (čuvgesruškat).

Govaid gáldu:
SYKE, Corine
eanangovččas

Šattolašvuoda rievdamiid váikkuhusat

- Suoivanastin
 - Muoraid, miestagiid ja áloruonas dakŋasiid eatnáneapmi duddjo heivvolaččat šaddandiliid sepmolii go jeahkálíi
- Gesiid, čavččaid ja dálvviid, dakŋásiid ja vuvddiid sevdnjes gierragat unnidit čuovgga speadjaluvvama ruovttoluotta áibmogeardái (albedo)
 - Albnoneapmi lasiha liekkassuonjardeani njammaseami eatnamii ja šattolašvuhtii ja jođalnuhtta muohttaga suddama
 - Muohtadilit earáhuvvet ja birrasis johtin váttásnuvvá
 - Báikkálašdálkkádat lieggana
- Vuovdiluvvama ja miesttaluvvama eará váikkuhusat:
 - duovdda rievdá
 - luonddus lihcadeapmi rievdá
 - bohccuid guođoheapmi ja boazodoaluin bargan earáhuvvá
 - Vuovdedoaluin barganvejolašvuodát buorránit
 - Luonddusuodjalanárvvut earáhuvvet

”Mun lean fuolastuvvan buot eanemus duoddariin. 500–600 mehtera allodagas leat beazit. Ii šatta dan manjá jeagil, go lea vuovdiluvvan. Ii daid beziid nagot gaikut, go dat leat nu olu. Daid čoggo muohta, go borgá ja dat garrada muohttaga. Bohccuid guohtumii dat váikkuha biehtadahkkásit. Skierri šaddá maid allelis ja birrasis šaddet eanet miestagat. Nu stuora rievdan. Min guovllus lea leamašan fiinna guolbanat. Dán áigge dain šaddet suhkkes beahcevuovddit, illá beassá gielkkáinge čađa. Dat lea áibbas amas eanan.” *Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát, boreála guovlu.*

Lagešvuovddit

- Lagešvuovddiid uhkidit Suomas mihttárjámut. Mihttárat, nappo danas- ja duottarmihttárat leat beaiveloddešlájat. Daid givssat (máđut) borret biebmuneaset soahkekeasttaid. Dat sáhttet duššadit viiddes guovlluid. Vuovdemihttár bealistis duššada danasšattolašvuoda.
- Liehmus dálvit lasihit riskka mihttárdihttomiidda
 - Mihttáriid monit jápmet vuollel -36 °C buolašceahkis
 - Dálkkádatrievdan nohkkojuvvo lasihit mihttárjámuid
- Vuovdiluvvan uhkida maid lagešvuovddiid

Mihttárjámut lagešvuvddiin ja duottarguolbaniin

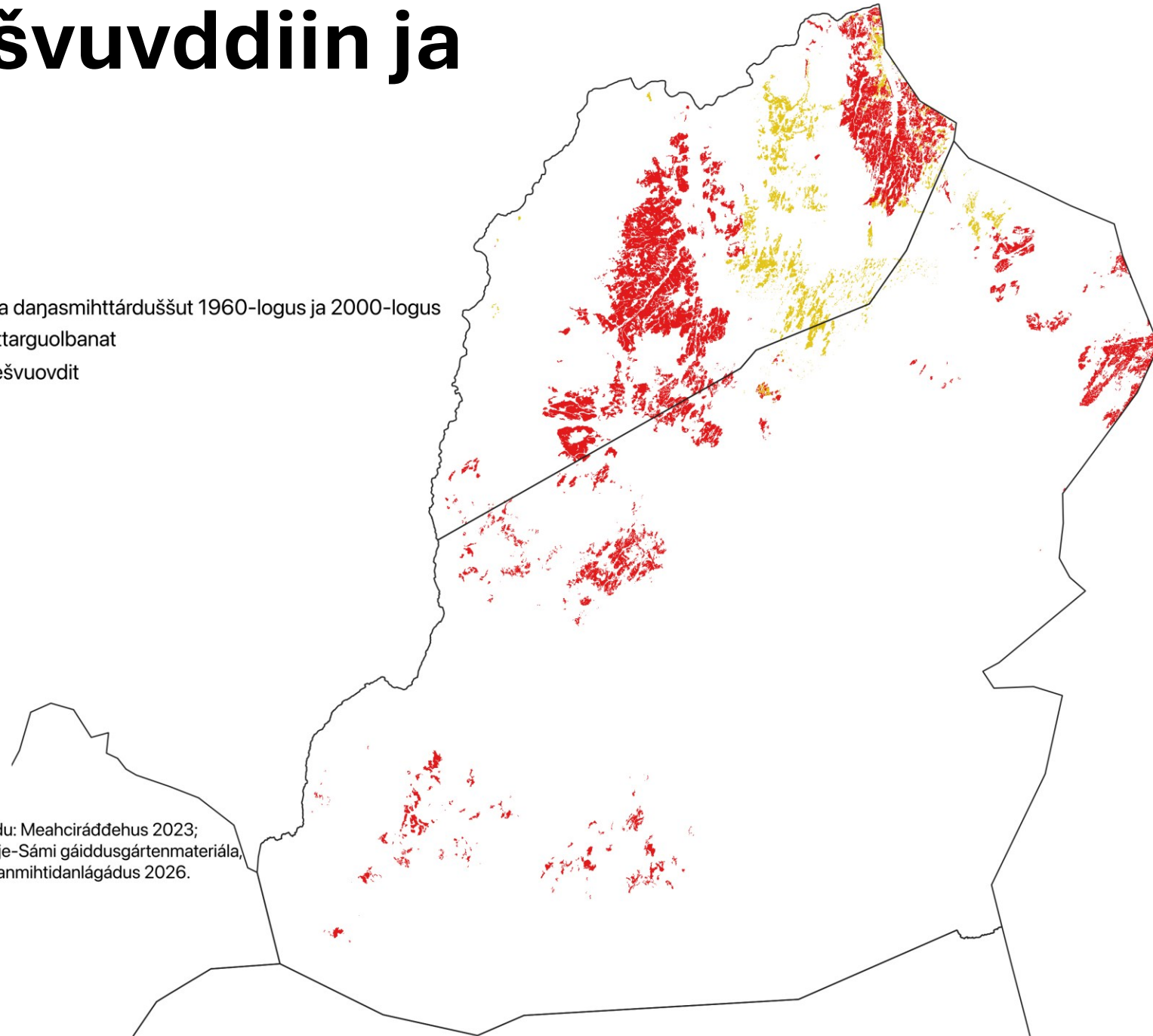
Viidáseamos mihttárjámut
leat čuohcán Ohcejohkii.
Unnit mihttárjámut leat
leamaš maid
Giehtaruohttas ja
Soađegilis

Duottar- ja danjasmihhtárduššut 1960-logus ja 2000-logus

- Duottarguolbanat
- Lagešvuovdit

Gáldu: Meahciráddehus 2023;
Badje-Sámi gáiddusgártenmateriála,
Eananmihtidanlágádus 2026.

Mihttáriid dagahan jámut
lagešvuvddiin Ohcejogas.
Lagešvuovdi ii šat
ođasnuva, daningo
bohccuid guođoheapmi
dehege lasttaid borran
jámuid maŋŋel caggá
lagešvuvddiid ealáskeamis
mihttárjámuin.

Govva: Riku Lumiaro
Suoma birasguovddáš

Balsajeakkit

- Balsajeakkit leat Suoma áidna agibeaivvi girseduovdda. Balsa lea darfebovdna mii jeakkis, ja man siste lea jiekŋaváimmus.
- Sámiid ruovttuguovllu lulli- ja gaskaosiin balssat leat juo suddan. Eanodaga ja Ohcejoga davviosiid balssat leat bárrahiin suddame. Suomas leat balsajeakkit s. 53 000 hektára.
- Balssaid suddan earáhuhtá jeakki šattolašvuoda ja diliid:
 - duovdda earáhuvvá, go bovnnat deanjálgit
 - guovlu juogo jeaggiluvvá dehe goiká dađi mielde, gosa suddančáhci golgá
 - balsajeakkit leat buorit luomečoagginbáikkit, ja luomešattut sáhttet hedjonit
 - balssat leat bohccuide dehálaš guohtuneatnamat, ja bohccuid biebmoažžun earáhuvvá
 - meahcis vánddardeapmi váttásnuvvá (gč. dia 18)
 - jeakki ealli- ja šaddošlájat earáhuvvet

Balsabovnnat ja -govvosat jagi 2023

Balsagovus dárkkuha balsaviidodaga, mii lea jeakkis. Árvvoštallan vuodđuduvvá eanas áibmogovvamateriálii.

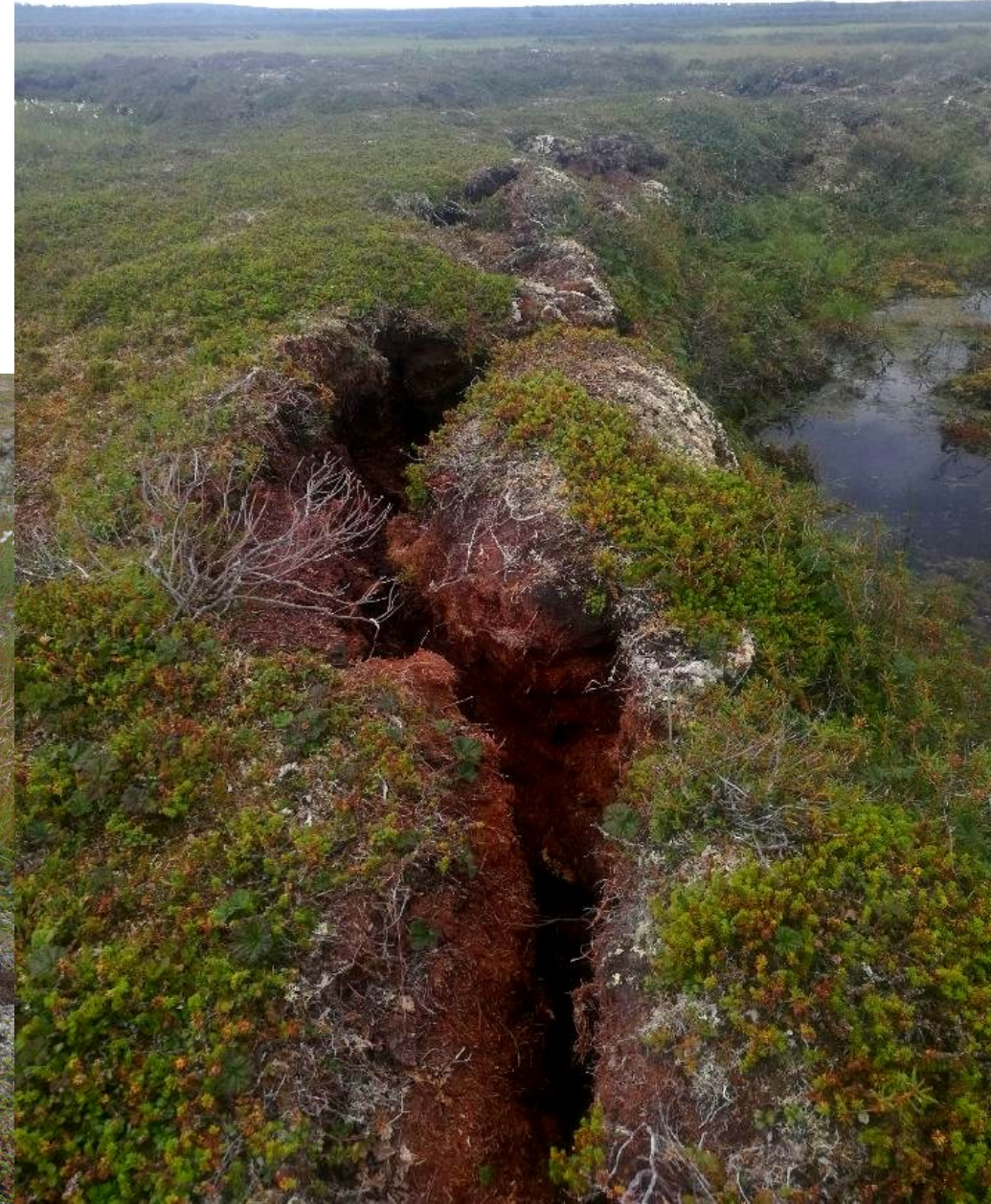

Gáldut: Eananmihtidanlágádus 2026,
Suoma birasguovddáš & Meahciráddehus

Goikan ja luoddanan balsa Ohcejogas.

Gowva: Urpo Vuolab

Suddan balsabovnnat Ávžžásjávrris, Eanodagas.

Gowva: Markku Kauranen

”Mis lea stuora jeaggebálggus. Jeakkit eai
jieno dego ovdal. 10-15 jagi dás ovdal jeakkit
ledje bohccuid buoremus guohtuneanan
čakčat. Dál čáhci lea badjin jekkiin guhkás
čakčii, eai bohccot háliit mannat dohko.
Jeakki sáhttet leat čázis vel juovlamánus.
Jeakkit leat duođaid ártegat mis.” *Sámi
árbevirolaš dieđu eaiggát, boreála guovlu*

Čázádagat

- Gaskatemperatuvrraid loktaneapmi ligge maid čázádagaid.
- Mánnggat sámiid ruovttuguovllu čázádagat dego duottarjávrrit, leat coagit. Coages čáhci lieggana jodánit.
- Arvima ja temperatuvrra nuppástusat váikkuhit dulvviid dihttomii.
- Liegganeaddji čázit sáhttet šaddat šattolažžan. Dalle daidda levvet ee. čáhcešattut ja debbot.
- Čázádagat maid gámodit, go eatnamis golgá čáhcái eambbo muoldu dehege eananluvvan šaddoávdnasis šaddan ruškes ávnnas arvviid ja dulvviid čuovvumuššan. Čuovga beassá bodnái unnit.
- Jiekŋagokčasa áigodat lea otnon ja oatnu viidáseappot.
- Jienja nanusvuohta hedjona, go temperatuvra molsašuddá. Maiddái gassa muohtagovččas váikkuha jienja nanusvuhtii.

”Čakčajienat leat árvitmeahtumat.
Boarrásit buolva lea eandalit fuobmán
nuppástusaid. Bohccuide ja olbmuide
leat šaddan olu vaháгат. Dán jagi galggai
bargat nu, ahte mihtiduvvoje juohke sajis
leago dorvvolaš rasttildit čázádaga.
Rávnjit leat nuppástuvvan. Čakčadulvit
lea dolvon jienaid mielddisteaset ja čáhci
lea loktanan. Jienat leat vuolgán julain.”
*Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát,
davviboreála guovlu.*

Bargobihtát

12. Sárggo dehe mole gova sámiid ruovttuguovllu boahhteáiggi šattolašvuodas, omd. 50 jagi geahčen, nu ahte geavahat veahkkin dán ovdanbuktojumi dieduid
13. Manin balssat suddet?
14. Manin vuovddit lávdet ođđa duovdagiidda?
15. Maid šattolašvuoda nuppástusaid leat fuobmán iežat eallinbirrasis? Maid šattolašvuoda nuppástusaid goahcama váste galggalii bargat?
16. Suokkardala mot rievdamat váikkuhit du eallimii!

Dálkkádaga liegganeapmi váikkuha maid elliid lávdui

- Eallišlájat sirdásit en davvelii go dilit earáhuvvet daidda muttágin. Seammas davvidiliide vuogáiduvvan šlájaid eallindilit hedjonit
 - Ovdamearkka dihte rievssat lea lávdan badjelii ah' badjelii duoddarii, seamma guovlluide go giron.
 - Girona eallinbiras lea duottarmáilbmi, iige dat sáhte sirdásit eará guovlluide
 - Maiddái eará vuovdevuoncceslottit, dego čukčá ja hurri, lávdet en davvelii go orda loktana.
 - Rieban lea lávdan duottarmáilbmái, gos dat gilvala njálain biepmus ja bessenbáikkiin.
 - Riebanat bivdojuvvojit duottareatnamiin njállamáddodaga máhcaheami dihte Supmii.

Elliid vuogáiduvvan rievdamiidda

Govva: Kari Autto

- Mánnggain árktalaš eallišlájain, dego rievssahis, gironis, njoammilis ja njálas lea eará suodjeivdni dálvái ja bievlaáigái.
- Daid guolgagovččas dehe uvjagokčasa ivdni molsašuddá jagiáigge mielde: dálvet dat lea jievja ja geasset eanas ruškat dehe ránis.
- Ivnni molsuma vuodđun ii leat temperaturuvra dehe muohta muhto čuovgga mearri, nappo ealli molsu suodjeivnni sorjákeahtta das, leago eatnamis muohta.
- Go muohtagovččas boahtá manjel ja sudd' árat, čuvgesivnnat ealli vuhtto bievlaeatnamis álkibut ja návddit fuobmájit dan álkit.

Dálkkádatrievdan ja bohccot

- Dálkkádatrievdan lasiha jáhkehahttivuoda báhkkaáigodagaid šaddama dábálažžan. Ovdamearkka dihte geassi 2024 lei Sámis lieggaseamos geassi 2000 jahkái. Soađegili Tähtelä dálkestašuvnnas geasse-borgemánu gaskatemperatuvra lei 15,9°C ceahki.
- Boazu gillágoahtá liekkasstreassas go temperatuvra manná badje 20°C ceahki, ja dalle:
 - Bohccot livvadiit eaige nagot guohtut
 - Dilit heajudit bohccuid vuostálastinnávcca
- Dálkkádaga liegganeapmi lasiha riskka boazodávddaid ja boazoluhtehasaid dihttomii ja daid leavvamii.
- Jieknadiliid nuppástusat váikkuhit maid bohccuide, ja bohccot leat heavvanan rašes jienaide.

Váikkuhusat bohccuid biebmoažžumii

- Boazu guohtu mánggabeallásaččat: dat borrá badjel 350 šaddo-, jeagel- ja guopparšlāja.
- Dálkkádatrievdan váikkuha bohccuid biepmu oažžumii mángga ládje:
 - Goike geassi ja čakča sáhttet heajudit guopparšattu. Guobbarat leat bohccuide dehálaš čakčabiepmu, mainna dat čogget liigebiepmu dálvvi váste.
 - Šattolašvuoda rievdamat, dego seamulduvvan, miesttaluvvan ja vuovdiluvvan, dovot saji bohccuid biebmošattu, earenoamážit jeahkális.
 - Juos guohtundilit leat heajut, bohcco álššat hedjonit. Boazu, mii lea heajos ortnegis, šaddá álkibut návddiid sálašin.
 - Geasi šaddan árabun ja čavčča guhkkun guhkidit áiggi, goas bohccot sáhtte guohtut varas rahtá → buorida biepmu oažžuma

Bohccot guohtume Bievrrašjávrrri meahcceguovllus

Govva: Suvi Juntunen

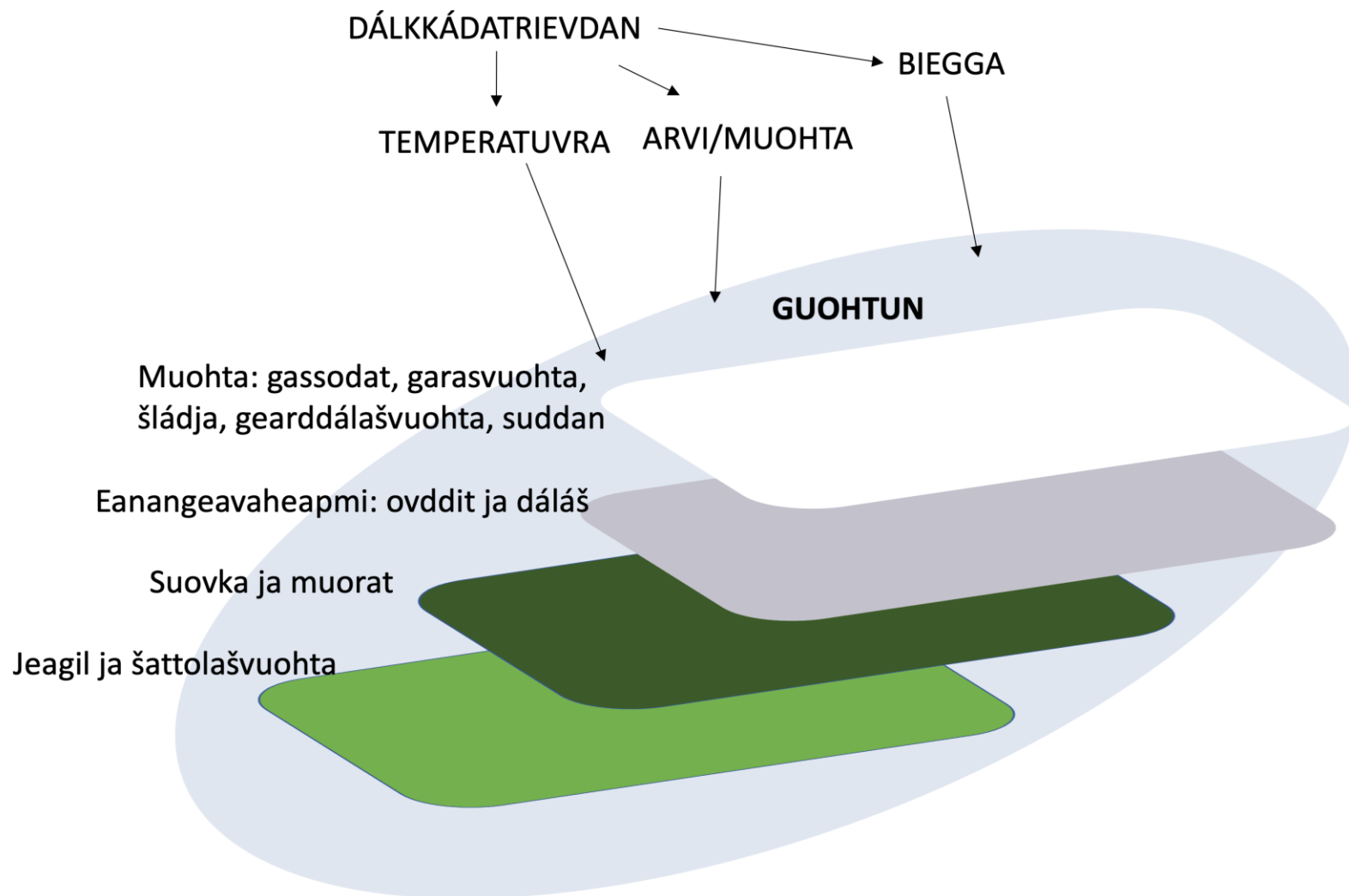
Dálkkádatrievdan ja bohccuid guohtundilit

- Guohtun dárkkuha guohtundiliid muohtaáigge, dehege nagodago boazu goaivut biepmu, eanas jeahkála, muohtagokčasa vuolde.
- Dálkkádatrievdan váikkuha guohtumii mánggain sierra lágiin:
 - Juos čakčat muohtá bissovaččat njuoska eatnamii, šattolašvuohta sáhtá guohpput, iige boazu sáhte borrat dan.
 - Juos ovdal bissovaš muohttaga arvvit ja buollašat lonohallet vuoruid, eanavuodđu sáhtá jiekŋut. Boazu ii nagot goaivut biepmu jieŋa vuolde.
 - Arvi dálvet ja giđđat ja dan čuovvu buolašáigodat sáhtá dagahit muohtagokčasa jiekŋuma, goas boazu ii bastte goaivut biepmu jiekŋagearddi vuolde.
 - Hui assás muohtageardi heajuda bohccuid vejolašvuodaid goaivut biepmu muohttaga vuolde ja boazu sáhtá heaitit goaivvesguohtuma

Mielčuovvu skovis lea govviduvvon guohtun ja mas dat čoahkkana ja mot dálkkádatrievdan váikkuha dasa.

Dálkkádatrievdan váikkuha guohtumii
mánnggain sierra vugiin, dan
oažžasuvvamii ja guohtuma šládjii.
Maiddá eará eanageavaheapmi, degc
vuovdedoallu, váikkuha earenoamážit
jeahkála oažžumii.

Dálvediliid váikkuhusat bohccuid jámolašvuhtii

Čearpmaha rábbi, maid sierra rábbeeallit leat hásken.
Govva: Suvi Juntunen

- Váttes dálvedilit lasihit bohccuid jámolašvuoda. Boazu heajos álššaid nalde šaddá álkibut návddiid sálašin, ja heajos guohtuma áigge bohccot sáhttet maid jápmit go eai oaččo biepmu.
- Dálkkádatrivevdan sáhttá álkidahttit návddiid bivdima ovdamearkka dalle, go muohta guoddá beađu muhto ii bohcco.
- Vuovdeeatnamiid beađut gumpe, albbas ja guovža bivdet en davvelis.
- Boazoeaiggádat ožžot stáhtas buhtadusaid návddiid goddin bohccuin. Buhtadus ii goitge govčča visot massimiid, daningo buhtadus ii máksojuvvo dievasmearálažžan, eaige visot jápmán bohccot gávdno.

Guolit

- Liegga čáhci lasiha guliid streassa ja heajuda daid vuostálastinnávcca.
- Goargnjunguliid godđu sáhtta eahpelihkostuvat, juos čázi temperatuvra loktana alladin. Ovdamearkka dihte luossaveajehat eai gierdda badjel 20 ceahki temperatuvrraid guhkes áiggi.
- Galbmasisi vuogáiduvvan guolit eai soaitte ceavzit. Ovdamearkka dihte rávdu nohkkojuvvo šaddat uhkivuložin ja juobe jávkat sámiid ruovttuguovllus.
- Giđa árraneapmi ja gaskatemperatuvrra loktaneapmi lea ávkkuhan gidđagodđoguliid, dego vuskona, seargge, hávgga ja šuđi.
- Goargnjunguollemáddodagaide váikkuhit maid nuppástusat, mat dáhpáhuvvet mearas: mearračázi liegganeapmi váikkuha guliid biebmooažžumii, biebmoeallit sáhttet uhccut dehe sirdásit eará guovlluide.

Boahtti- ja vierrošlájat

- Ođđa šlájat lávdet davvelii ah' davvelii, go dálkkádat lieggana ja dilit earáhuvvet daidda heivvolažžan.
- Olmmoš álkidahtta eallišlájaid sirdáseami:
 - Go bieppa elliid, goas dat bissot ja ahtanuššet ođđa guovlluin (ovdamearkka dihte vuovdegoddi)
 - Go guođđa meahccái borramušbázahusaid
 - Sirddedettiin čázádagain nubbái fatnasiid ja bivdosiid, mat eai leat desinfiserejuvvon. Fatnasiid ja bivdosiid mielde sáhttet fievrasiid čázádagas nubbái ee. áhcerohttu, mii lea čáhcešaddu, sihke guolledávddat
 - Dámpajohtolaga mielde: eallit fievrreduvvojit nu ahte dat leat giddejuvvon dámpa rungui dehe deaddočázis

- Olmmoš lea lávdadan šlájaid maid vásedin:
 - go lea šaddan guollemáddodagaid (ovdamearkka dihte ruoššaluossa (gubbeluossa), mii lea leavvan Detnui
 - go lea luoitán akváriaguliid čázádagaide
 - go lea šaddadan gilvvagárdái hearvarásiid, mat ovdánit jodánit (ovdamearkka dihte roamšeruvsu)
- Sámis leat dahkkon áiccastagat ovdamearkka dihte gollesakálas, neahtebeatnagis, vuovdegottis ja niranasain. Meahccespiinnit leat dihtton juobe Gihttela allodagas.
- Vahátlaš vierrošlájaid šaddadeapmi, vuovdin ja lávdadeapmi leat Suoma lága mielde gildojuvvon.

Bargobihtát

17. Leatgo oaidnán iežat ruovttuguovllus elliid, divrriid dehe šattuid, mat leat guovllus ođđasat? Maid?
18. Mot olmmoš sáhtta doaimmainis goahcat ođđa elliid ja šattuid leavvama ođđa guovlluide?
19. Makkár eallit sámiid ruovttuguovllus leat 50 jagi geahčen?
20. Suoma vuodđolága mielde juohkehaččas lea ovddasvástádus luonddus. Eiseválddit suodjalit luonddu mearrádusaiguin, lágaiguin ja luonddu dikšumiin. Mii ovttaskas olbmo ovddasvástádus luonddus sáhtálii dárkkuhit?

Gáldut ja lassidiehtu

- [Lapin vuosilustoaineistot kertovat menneiden kesien lämpötiloista](#)
- [Vieraslajit Suomessa](#)
- [Punkkilive](#)
- [Linnut ja ilmastonmuutos](#)
- [Yle: Saamenmaan ilmasto on pian kuin Jyväskylässä](#)
- [Ylä-Lapin luontokartoitus](#)

Govva: Juvvá Lemet. Ravggožat Bievrrašjávrrri meahcceguovllus arvin. Ravggoš lea Suomas ravddamus rájes uhkivuloš, uhkivuložin šaddama oktan sivvan lea dálkkádatrievevdan.

